

POJTINGEROVA KARTA ILI POJTINGEROVA TABLA?

Za kartografiju jugoslovenskih zemalja važne su dve antičke karte: Ptolemejeva iz II veka i Pojtingerova iz IV veka n.e. Njihovi originali nisu sačuvani ali su sačuvane kopije na osnovu kojih može da se shvati kako izgled tako i sadržaj ovih karata. Mada su ove kopije iz znatno kasnijeg perioda, one predstavljaju jedine značajne kulturne spomenike te vrste na kojima su prikazane i jugoslovenske zemlje iz vremena pre nego što su ih naselili Sloveni. Na prvoj, pored ostaloga geografskog sadržaja, nalazimo nazive plemena (oko 25 antroponima) i lokacije koje su ona zauzimala, kao i ostale geografske nazive (više od 150 toponima) koji su bili poznati na tim teritorijama. Na drugoj, opet, nalazimo i komunikacije, rimske puteve, koji su vodili preko naših zemalja, sa datim usputnim stanicama i rastojanjima između njih u rimskim miljama (1 rimska milja = 1481 metar), kao i geografske nazive (preko 200 toponima) za koje se tada znalo. Tako ova dva antička dela mogu korisno da posluže ne samo kartografima i geografima nego i istoričarima i lingvistima pri njihovim naučnim istraživanjima.

No ovde nije cilj da se bavimo detaljnije ovim dvema kartama. O tome je dosta pisano u našoj, a još više u stranoj, literaturi na koju neću da ukazujem jer se o njoj može naći dosta podataka u delu *Documenta cartographica Jugoslaviae, I Antičke karte* koje je izišlo kao Posebno izdanje, Knj. 17 Istorijskog instituta, Beograd 1974. g. Nas sada interesuje nešto drugo, a to je što se često, posebno kad je reč o ovoj drugoj karti (Pojtingerovoj), susrećemo sa terminom »TABLA« pa i »TABLICA« mesto »KARTA«, što je slučaj i u navedenoj publikaciji Istorijskog instituta.

Ovu kartu je pronašao bečki humanist i pisac latinskih stihova »poeta laureatus« Konrad Celtis (K. Pickel 1459—1508) prilikom proučavanja starih izvora u biblioteci tadašnjeg benediktinskog manastira Tegernsee južno od Minhena u Nemačkoj i nije je vratio u biblioteku već je 1507. g. dao nemačkom naučniku arheologu Konradu Pojtingeru (K. Peutinger 1465—1547) da je objavi. Međutim ni Pojtinger je nije objavio pa je posle njegove smrti dva puta joj se gubio trag dok 1720. g. nije došla u ruke princu Evgeniju Savojskom, te se 1738. g. našla u Bečkoj dvorskoj (danas nacionalnoj) biblioteci. Prvi, bečki, faksimil ove karte je objavljen tako u XVIII veku posle punih dve stotine pedeset godina od njenog pronalaska (G. C. Scheyb: *Peutingeriana Tabula Itineraria, Vindobonae 1753*), a francuski i nemački tek u drugoj polovini XIX veka (E. Desjardins: *La table de Peutinger, Paris 1869/74*; K. Müller: *Die Weltkarte des Castorius, gennant die Peutingersche Tafel, Ravensburg 1887/8*).

Polazeći od osnovnog značenja latinske reči »tabula« (grčki: *πενταξ*) u geografskoj i kartografskoj literaturi ona se, ne samo kod nas nego i u drugim jezicima, često prevodi sa »tabla« ili »ploča« (engleski: *Peutinger's table*, italijanski: *tavola Peutingeriana*, ruski: *Пейтингерова таблица*), što nikako ne može da se prihvati kao ispravno ako imamo u vidu da ova latinska reč ima i druga neka značenja, a koja svakako više odgovaraju predmetu o kom se radi..

Da bi se u ovo uverili pogledaćemo u nekim rečnicima latinskog jezika šta znači reč »TABULA«. Prvo ćemo uzeti Latinsko-hrvatski rječnik od Mirka Divkovića, Zagreb 1900, reprint 1980. Na strani 1047 ovog rečnika pod odrednicom: »tabula, ae, f« čitamo: »daska, ploča (od drveta, kovina), ... , **zemljovid**, ... «. Pogledaćemo i u Latinsko-srpski rečnik od Boška Bogdanovića i Svetomira Ristića, Beograd (b. g.); na strani 498 pod odrednicom: »tabula, ae, f« stoji: »daska, tabla, ... , **geografska karta**«. I u prvom i u drugom rečniku iza reči »zemljovid« odnosno »geografska karta« navodi se kao primer »tabula Dicaearchi«, dakle u prvom slučaju »Dikearhov zemljovid« a u drugom »Dikearhova geografska karta«. Otvorićemo i Latin-English,

English-Latin Dictionary od D. A. Kidd Ma, London and Glasgow 1957, reprint 1978, na strani 329 pod odrednicom: »tabula, ae, f« piše: »board, plank, . . . , **map**, . . . , dok u istom rečniku na strani 407 pod odrednicom »chart« a isto tako na strani 527 pod odrednicom »map« imamo latinsko značenje »tabula«. I da dalje ne dužim, na ista bi značenja naišli i u drugim rečnicima na nekim stranim jezicima.

Sada se postavlja pitanje, otkud to da reč latinska »tabula«, pored osnovnog značenja »daska, tabla, ploča«, ima i značenje »zemljovid, geografska karta«? Iz istorijske kartografije je poznato da su geografske karte u antičko doba, kako kod Grka tako i kod Rimljana, bile ploče većinom od metala, drveta ili mramora. Tako je poznato da je još 499. g. pre n.e. Aristagora, tiranin iz Mileta, kad je došao u Spartu, gde je tada vladao kralj Kleomen imao »bronzanu ploču* na kojoj je bila nacrtana cela zemlja, celo more, i sve reke« i nagovarajući Kleomena da pođe u rat protiv Persijanaca »pokazala izgled zemlje urezan na bronzanoj ploči koju je bio poneo«. Isto tako je poznato da M. T. Varon (116-27) spominje kartu Italije koju su on i njegovi prijatelji posmatrali graviranu na mramoru u Telusovom hramu. Dakle i stari Grci i Rimljani su imali Zemlju predstavljenu na ploči od metala odnosno mramora pa je grčki termin »πιναξ« i latinski »tabula« prenesen i na geografsku kartu jer je ona bila nacrtana (gravirana) na »tabli« ili »ploči«. Razumljivo je da se ovaj termin »tabla« odnosno »ploča«, ne može u našem jeziku identifikovati sa »geografskom kartom« odnosno »zemljovidom«, pa ni onda kad je u pitanju »tabula Peutingeriana«. Isto tako i pojedine karte u latinskim izdanjima Ptolemejeve geografije, npr »nona Europae tabula« ne može se prevoditi drukčije nego »deveta karta Evrope«. Smatram, zato, da je sasvim pravilna, u Općoj enciklopediji JLZ, Sv. 6 Zagreb 1980. na strani 412, odrednica »PEUTINGEROVA KARTA« a ne »Peutingerova tabla« jer je to adekvatniji termin za proizvode ove vrste.

Dakle još jednom »POJTINGEROVA KARTA«, a ne »tabla«.

N. E. Radošević

* dakle »geografsku kartu (zemljovid)«. U Bensilers Grichisch-Deutsches Schulwörterbuch von Adolf Kaegi, Leipzig und Berlin 1931, na strani 632 čitamo: »πιναξ, ακοξ».

1) Brett, Planke; . . . ; 2.c) Landkarte, Erdkarte.